

CV

- Sündinud 05.01.1939 Pärnumaal Tõstamaa vallas
- Kõrgema hariduse omandas Moskva Riiklikus Pedagoogilises Instituudis oligofrenopedagoogika erialal (1965), Moskva Defektoloogia Teadusliku Uurimise Instituut — pedagoogikakandidaat (kaitstud 1971, kinnitatud 1972), Tartu Ülikooli — pedagoogikadoktor (habil.)1993
- Töötanud Raikküla Lastekodus ning Raikküla Eriinternaatkoolis õpetaja ja kasvatajana, direktori asetäitjana õppealal Tallinna Eriinternaatkoolis. Alates 1971. aastast Tartu Ülikooli eripedagoogika osakonnas. On pidanud õppejõu, vanemõpetaja, dotsendi, eripedagoogika kateedri juhataja, defektoloogia osakonna juhataja, logopeedia ja emakeele didaktika korralise professori, logopeedia ja emakeele õppetooli hoidja ametit.
- Alates 2007. aastast Tartu Ülikooli haridusteaduskonna emeriitdotsent
- Ajakirja “Specialusis ugdyas” (Eripedagoogika) toimetuskolleegiumi liige (Šiauliai Ülikooli juures), Emakeele Seltsi tegevliige, EAPSi tegevliige, Eesti Lugemise Ühingu tegevliige, Eripedagoogide Liidu auliige, Eesti Autismiühingu auliige.
- Osalenud hariduslike erivajadustega laste haridusega seostuvate dokumentide koostamisel, teinud kodakondsuseksami materjalide psühholingvistilise analüüsi (erivajadustega isikutele sobivuse seisukohast)
- Lahutatud. Kolme poja isa.

Pealkirja koht

Silja Paavle, Õhtuleht

„Mille alusel kuuluvad ühte rühma siga, koer, inimene ja karu?“ esitab Karl Karlep küsimuse ja lisab kohe, et imetaja on vale vastus, sest siis oleks selles nimistus ka jänes.

Õige vastus on see, et siga, koer, inimene ja karu on kõigesööjad. Nii lastele tihti koolis ka öeldakse, kuid seejuures jäetakse selgitamata, mida nad täpselt söövad.

„Lause, millest laps aru ei saa, ei anna tema teadmistele midagi juurde,“ viitab puudujääkidele Eesti koolide töös Eesti eripedagoogika üks rajajaid Karl Karlep (70).

Kumb võidab – kas loodus või õpetaja tegevus?

Justnimelt puudujääkidele, sest laste õpikute tekstid kipuvad olema sisult keerulised. Laps peaks lugema aga asjadest, mida ta on ise läbi elanud, näinud ja tajunud.

Ei kahtle ju keegi, et kõnel on lapse arengus oluline roll, kuid see ei saa eksisteerida ilma kogemusliku baasita. „On tehtud kindlaks, et omadussõnu kasutavad inimesed palju rohkem siis, kui nad oskavad üht või teist tunnust märgata. Vaimse alaarenguga lapsed kasutavad omadussõnu sestap vähem, sest nende taju ja kujutised on hägusad,“ räägib Karlep.

Vaimse alaarenguga lapsed on mehele pakkunud huvi seitsaati, kui ta üle neljakümne aasta tagasi neid õpetama hakkas. Tollal õnnestus mehel lastega hea klapp saada, kuid õpetada sai ta neid vaid kaks kuud – sõjaväeteenistus nõudis oma.

„Mäletan, et oli selline kerge lumega päev ning lapsed olid rahutuvõitu. Mõtlesime, et võtame nad söögivahetunniks paljajalu, et siis nad ei hakka õue mulle järele jooksmas,“ meenutab mees.

Kui lapsed oma õpetajat aga lahkumas nägid, murdsid nad Karlepi sõnul koolimajast sõna otseses mõttes välja ja üle 70 lapse jooksis sõjaväkke suunduva noormehe autole järele.

„Vaatasin aknast välja ja mõtlesin, et kes nad küll sellised on,“ lausub mees. Hiljem on teda läbi aastate köitnud küsimus, kas peale jääb looduse „aps“ või haritud õpetaja tegevus.

Ja siin hakkabki Karlepis rääkima teadlane, kes aastatega on omandanud teadmise, et harilik õpetus ja kasvatus abikooli õpilasele ei sobi. „Ühiskonna suhtumine on tihti, et neid tuleks õpetada vähem ja aeglaselt. Ainult see on aga vale, lisaks tuleb ka sisuliselt ja metoodiliselt teisiti õpetada,“ tähendab ta.

Muidugi sõltub see olukorrast ja õpetaja võimetest, kuid suure tõenäosusega jääb ka abikooli lapsi õigesti õpetades peale just õpetaja.

Õppekavade looja

Pedagoogikakorüfee räägib murelikult sellest, et praegu rõhutatakse suurt integratsioonivajadust – ka abikooli õpilane peab saama õppida kodu lähedal.

„Idee on hea, aga tegelikkuses on praegune integratsioon paljudel juhtudel kahjulik,“ püüab ta ikka ja jälle ka ametnikele selgeks teha.

Ta toob näite, et kui tavalisel lapsel kujuneb sisekõne välja umbes viie aastaselt, siis abikooli õpilane peab endale ütleva veel kolmandas klassiski: „Nüüd hakkab kirjutama.“ Ja alles siis asub seda tegema.

Nimelt hakkab lisaks mälule viieaastasel lapsel kujunema sisekõne. „Algul räägib laps valjult, häälega,“ räägib Karlep. „Ajapikku häälega rääkimine väheneb, kuni lõpuks muutub sisemiseks kõneks.“ Sellest ei tea õpetajad piisavalt, kuna nad ei saa küllaldaselt vajalikku õpet. Ning nii võib teadmatuses last õpetades talle pigem karuteene osutada.

Ning puudulik, arengutasemele mittevastav õpe algklassides on sageli õpiraskuste tekkimise põhjuseks, millest tulenevad omakorda käitumisprobleemid. Ning abikooli jõuab laps ikka, kuid alles kuuendas-seitsmendas klassis. „Siis on tal aga baasteadmised kujundamata ning temaga on koolis päris raske,“ nendib Karlep.

Vaimse alaarenguga laste kooliharidus on Karlepile eriliselt südamelähedane.

Omal ajal Moskva Ülikoolist naastes sai just temast koos Vladimir Väärani, Eha Vihma ning mitmete õpilastega see, kes töötas välja õppekavad ning ka õppematerjalid Eesti abikoolidele.

Karlep on olnud koguni kahe abikooli aabitsa loomise juures ning hiljem kirjutanud kolm kõnetegevust ning emakeele abiõpet käsitlevat raamatut, mis on kõrgkoolides kasutusel õppematerjalidena.

Kumba on raskem kirjutada, kas aabitsat või kõrgkooliõpikut?

„Kas lihtsam on suurt puud saagida või võsa raiuda?“ küsib Karlep seepeale vastu.

Ta on tihti kohanud arvamust, et õpiku kirjutamine on käkitegu. Tegelikuses pole see aga sugugi nii – mida nooremale lapsele seda kirjutada, seda täpsemalt peab teadma, et sobilik keeleõppe metoodika ei johtu üksnes pedagoogilisest praktikast ja oskuste õpetamisest, vaid ka keele iseärasuste mõistmisest.

Kirglik psühholingvistika huviline

„Eestis on ka aabitsate loomisel püütud eri maade metoodikaid üle võtta.

Tegelikuses seda teha ei saa, sest eesti keel oma vältesüsteemiga on vägagi iseäralik,“ selgitab Karlep.

Ta toob selgituseks, et Inglise ja Prantsuse aabitsad näiteks on koostatud terviksõna meetodil. Kuna sõnu kirjutatakse ja hääldatakse erinevalt, ei tea laps enne sõna lugemist selle korrektset hääldust ning sõna tulebki õppida tervikuna.

Eesti keele kirjpildis märgitakse tähtedega aga kõiki häälikuid ning laps võib sõna luua häälikuid hääldades ning neid tervikuks sünteesides.

Samuti on eesti keele õppes väga oluline koht kõnetaktil. „Eesti keeles sobib väikseimaks sünteesiüksuseks kõnetakt: ühik, mis koosneb ühest kuni kolmest silbist ja mida hääldades ei moondu välde, rõhk ja rütm,“ loetleb Karlep.

Eesti keelt terviksõna meetodil õppides tuleks pähe tuupida aga kõik käändevormid nii ainsuses kui mitmuses ja see tähendaks iga olemasoleva sõna puhul tervelt 28 vormi tuupimist.

Kuigi ka keeleõppe kohta on loodud anekdoote, üks neist räägib näiteks Lõuna-Eesti lapsest, kes aabitsast veerib tähthaaval *n-u-g-a* ja teatab siis võidukalt *väits*.

Keelest ja selle õpetamisest räägib Karlep kirglikult. Sestap räägib ta veel, et Eestis kiputakse sõnavara töös õpetama sõnastiku tähendust. Tegelikult on vaja kujundada aga teadmised mingist esemest, tegevusest jne. „Sõna kasutades aga rakendame hoopis selle pragmaatilist tähendust ehk sõna tähendust konkreetses situatsioonis,“ lausub ta. Näiteks toob ta sõna leib, mida sõnastikus kirjeldatakse kui juuretisest valmistatud taignast tehtud jahutoodet. Igapäevaselt seda sõna kasutades ei mõtle keegi nii keeruliselt, kuid ometi on selle sõna tarvitamiseks vajalik selle päritolu ja tähendust teada.

„Pragmaatiline tähendus on oluline just suhtlemise seisukohalt,“ kinnitab ta. Karlep rõhutab, et lapse lugema õpetamine peab toetuma kolmele teadusele: keeleteadusele, psühholoogiale ja psühholingvistikale. „Viimane püüab seletada, mida me keelt kasutades teeme,“ selgitab Karlep, kes ise suure suure psühholingvistikahuvilisena püüab seda igapäevaselt oma tegemistes ja tudengitele jagatavates teadmistes ka pedagoogikaga seostada. Ja avaldab kahetsust, et Eestis pole ühtki väljaõpetatud psühholingvisti.

Nagu juba korra mainitud, pole keeleõppes sugugi vähemtähtis see, kas lapsed oskavad lugedes asju ja sündmusi ette kujutada. Kuid juhtub sedagi, et ka tulevased õpetajad ei kujuta mõnikord endale konkreetselt ette, millest nad räägivad.

Karlep meenutab üht loengut, kus tulevane õpetaja esitas lause: Suvel mullatakse kartuleid.

„Palusin tal rääkida, mis siis suvel ikkagi tehakse. Ta ei teadnud.

Auditooriumitäiest tudengitest oli vaid kaks näinud, et muldamise ajal sõidab põllul traktor. Kui õpetaja ei tea, millest ta räägib, ei saa ta ka lapsi vajalikul viisil õpetada!“ on mees veendunud.

Karlepit kuulates ei jää kahtlustki, et eripedagoogika on äärmiselt vajalik, kuigi veidi ehk alahinnatud eriala. Alahinnatud seetõttu, et üks eripedagoog võiks olemas olla igas koolis, tegelikkuses on koolis heal juhul olemas logopeed.

„Igal teadusharul on oma koht,“ lausub Karlep veendunult. Ning lausub eripedagoogika kaitseks, et statistika kohaselt vajab 16-17% lastest veidi teistsugust õpetust, kui vähegi tahta, et ka kõigist kasvaksid võimalikult iseseisvalt toimetulevad kodanikud. Ja just seda teistsugust õpetust eripedagoogid pakkuda suudavadki.

Kas hea eripedagoog peaks olema aga pigem teoreetik või praktik?

„Kas insener peab olema teadlane või praktik?“ küsib Karlep jälle vastu. Ja vastab ise: „Mõlemat peab olema.“

Karlepi sõnul öeldakse vahel mõne õpetaja kohta, et ta on hea pedagoog, kuigi teoreetilist baasi tal pole. „See on võimalik, kuid sellisel juhul õpetaja ei teadvusta, mida ta teeb. Tegevuse teadvustamiseks on vaja ka teoreetilist aluspõhja,“ on ta veendunud.

Karlep ise ammutab veel praegu, 70-aastaseni teadmisi oma tohutust raamatukogust. „Viimastel aastatel võtan igal suvel ette raamatute ostmiseks reisi Peterburi. Mõtlen, et ostan mõne raamatu, kuid elu on näidanud, et tagasi jõuan ikka poolesaja teosega,“ naerab ta.

Peterburis käib pedagoogikakorüfee seepärast, et kuigi eestlased kipuvad ida poolt tulevat tõrjuma, on venelaste eripedagoogika ja psühholingvistika maailmatasemel ja sealt on meil palju õppida.

„Omal ajal oli sealse defektoloogia teadusliku instituudi looja Lev Võgotski ka tõrjutud,“ märgib Karlep. Nüüd peetakse Võgotskit Jean Piaget kõrval möödunud sajandi kuulsaimaks arengupsühholoogiks.

Karlep kahjatakse vaid selle üle, et praegused eripedagoogika tudengid ei saa Võgotski kirjapandust suuresti osa, sest enamus neist vene keelt lihtsalt ei oska.

Karlep ise valdab seda perfektselt, kuid temal on veidi nirumad lood inglise keelega. Ja sellest on tal veidi kahju. Niisama nagu sellest, et ta omal ajal ülikooli matemaatikat õppima ei pääsenud. Ja siin ütlebki eesti keele õpetamise metoodika spetsialist Karlep kõige uskumatuma lause: „Ma ei pea ennast otseselt keeleinimeseks.“

See tähendab tema sõnul seda, et keele analüüsimisel keeleteaduse seisukohalt jääks ta hätta, kuid keele tarvitamisest teab ja oskab ta jälle väga palju rääkida.

Karlepi elu näitab ilmekalt, et õppida ja teadmisi omandada on võimalik, kui vähegi tahta. Et tema emal ei olnud Tõstamaalt pärit poissi majanduslike raskuste tõttu võimalik saata Pärnusse keskkooli, suunati ta õppima Haapsalu pedagoogilisse seminarile, kus maksti riiklikku stipendiumi.

Nii saigi juba 17. aastast noormehest pedagoog, olgugi, et ta õpetamisest varem tuhkagi ei teadnud.

Seda enam võib ta praegu uhkust tunda oma elutöö üle eripedagoogika vallas. Karlep on väga rahul, et üle Eesti tekib üha rohkem nõustamis- ja õpiabikeskuseid ning et õpetajate eripedagoogika alane täiendõpe on tasemel. Samuti rõõmustab teda see, et kuigi 90ndatel taheti uljalt erikooli ja – lasteaedu kaotada, on need tänaseni säilinud.

Ta ise unistab veel mõne raamatu kirjutamisest. Kui selleks tänaseni kestva õpetamise ja tudengite juhendamise kõrvalt aega üle jääb.

„Kas jõuan, ei tea. Inimese elu juba on selline naljakas, et kogud ja kogud neid teadmisi, lõpuks söövad ussikesed ikka kõik ära,“ kostab Karlep talle omase huumoriga.

ARVAMUSED

Viivi Neare

Tallinna Pedagoogilise seminari õppejõud

Õppisin Karlaga koos Moskvast. Karla oli väga eeskujulik, ta õppis hoolsalt ja innustas ka meid selleks. Oma innustamisega oli ta meile tollal tegelikult väga tüütu, sest ta utsitas meid alatasa takka. Ta ise oli maksimalist, õppis kõrgeimale stipendiumile ja tahtis, et meie ka seda teeksimet, kuid meie ei viitsinud. Me tahtsime vallatusi ka teha, mitte nii nagu Karla, kes pidas pidu ainult siis, kui sess oli lõppenud.

Ülikooli ajal oli ta ka kange sportlane ning harrastas riistvõimlemist.

Ning ühes ühikas elades hakkas Karla silma sellega, et kui tal lasti poest midagi tuua, tõi ta kõik soovitu kasvõi suurema poeringi hinnaga. Ja kõike tõi ta täpselt, mitte umbes, nagu teised poisid. Seetõttu oli meile suureks üllatuseks, et ta ise hakkas gurmaanlikult süüa tegema alles pere kõrvalt.

Oleme senini head sõbrad ja kurdame vastastikku ikka, et tööd on palju ja me ei oska sellest ära öelda. Kuid sõbrad oleme rohkem inimestena, teaduse vallas mitte. Mina ei jaga tema vaimustust keele ja selle õpetamise metoodika vastu ning tema ei tundu hoolivat minu matemaatikast. Kuid elust, sõpradest ja loetud raamatutest jagub meil juttu alati pikalt.

Tuuli Cartmill (Kukemilk)

Karl Karlep meenub kui õppejõud, kes kõik otse välja ütles. Kui ma oma esimese kursusetöö talle andsin, siis teatas ta mulle: "Te pole ikka üldse aru saanud, millest te kirjutate..." Ja see oli tõsi, ma kirjutasin lihtsalt mingeid tsitaate kirjandusest maha mõistmata nende sisu.

Ühel eksamil teatas ta mulle aga jälle, et ma peaksin mehele minema. Siis mul oleks mees, kes mind tagant utsitaks ja mind tegutsema paneks. Kuigi see kõlab kummaliselt, oli tal jällegi õigus. Selle eksami sain ma viie.

Karl Karlep ütles ka alati, et tudengid võivad käia tema juures kodus eksameid tegemas. Ja kui ma siis ükskord läksin teise kursuse tudengina, siis käisin nagu kuutõbine ümber ta maja, sest ma jõudsin kohale varem ja olin ülinärvis. Sain paljude eripedagoogide hirmuks olnud Kõnetegevuse psühholoogia eksami suure surmaga tehtud, seejuures nutsin Karlepi pool mis kole. Tundus, et ta ise ka häbenes seda ja käis kogu aeg köögis, et minu nuttu ei näeks... Samas kiitis ta väga mu diplomitööd ja ma tundsin, et ta suhtus minusse hästi. Oma juhendatavaid ta ikka hoidis.

Nüüd, täiskasvanuna, saan aru, et see kõik ongi lihtsalt tema stiil ja ta on tugev teoreetik.

Paratamatult käib minust teda nähes väike võbin läbi, kui teda näen. Ja veel hullem, kui ma peaksin avalikult erialaselt esinema ja Karl Karlep oleks kuulajate seas, siis ma kardaks ikka väga, kuigi ma teaks oma asja sellisel juhul ilmselt hästi.

Jaan Kõrgesaar

Haridusministeeriumi kõrgharidusosakonna juhataja

Karlepi isikus võitis eripedagoogika ja kaotas ... matemaatika, mida ta ei pääsenud Tartu (Riiklikku) Ülikooli õppima, kuivõrd Haapsalu Õpetajate Seminari vastav aineprogramm ei käsitlenud kõiki neidsamu teemasid, mis keskkooliprogramm.

See tähendab, et ta pühendus teadusele ja metoodika-arendusele matemaatiku põhjalikkuse ja järjekindlusega, alustades esmastest ja seejärel kraadiõpingutest Moskvast. Selle kõrval nautimisväärselt põhjalik süvenemine Moskva võimu ja vaimu ning üldistesse lokaal- ja

globaalteemadesse. Mälestusväärne ühisõpe oli meil omaaegse terminoloogiakomisjoni raames 1980. aastail.

Lisaks on ta gurmaani-kalduvustega kokk ja kohvi-narkomaan, kogu hingest ei salli ta spikerdavaid tudengeid ja on kriitiline mistahes keskpärasuse ja lausa rumaluse suhtes.

Eha Vihm

Pensionil kauaaegne Kroonuaia kooli õpetaja

Mina sain Karlepiga kokku noore pedagoogina, kui Kroonuaia kooli direktor Kilk, pidas mind olema väärilise vastase Moskva Ülikoolist naasvaile Karl Karlepile ja Vladimir Vääränenile.

Enne Karlepiga kokkusaamist teatas Kilk veel, et nüüd ongi kõik. Et mind ootab kas suur kuulsus või surm. Nii karmi mehena tunti Karlepit.

Kuna mind aga asi huvitas ja ma ei olnud metoodika poolt ära rikutud, leidsime aga ruttu ühise keele. Temaga koos alustasime omal ajal abikooli õppematerjalide ja õppekavade loomist nullist, käisime suurt otsimise rada pidi. Karl on mees, kes elas tollal ainult tööst ja rakendas ka meid tegutsema.

Inimesena on Karl väga sõbralik, südamlilik ja abivalmis, kuid teadlasena jätab ta karmi mulje ning eks see on ka põhjus, miks tudengid teda ikka kartnud on. Kohati muidugi tema nõudlikkus ületab ka mõne piiri, kuid ta pole kunagi pahatahtlik. Pigem on ta tõeline maksimalist, kes tahab, et õpetaja tuleks tulevikus koolis toime. Ta on ikka öelnud, et kui mõnda asja selgeks ei saa, jäägu ülikool parem lõpetamata.

Omal ajal tudengid kutsusid meid ikka papa ja mamma – tema oli karm papa ja mina siis tasandasin tema karmi teaduslikku joont südamlikkusega.

Mind köidab ka Karli suur lugemus, ta ju lausa elab raamatute sees. Tänu sellele olen aga ka mina ja paljud teised saanud osa hulgast erialasest kirjandusest.